

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utcza 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr., $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár- engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főisko- lai háznagy, kinek nevére inté- zendő a lap minden anyagi dol- gára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
--	---	--

A debreczeni főiskoláról.

II.

Egyik forrás tehát, melyet megnyitandónak vélek, a debreczeni egyház és Debreczen városa. Az élvezett előnnyel nincs arányban az általuk most hozott áldozat; azon nagy befolyással szemben pedig, melyet az iskola úgy bel-, mint küléletére gyakorolnak, megkészszerzett segélyvel sem fognak sokat tehetni, annyit semmi-
esetre nem, mint a jelzett iskolafentartók meg-
tesznek.

Debreczeni főiskolánk, az építésre felvett kölcsönből, még most is tetemes összeggel, több mint 60 ezer frttal adós. — Mindnyájan jól tudjuk, hogy miért van ez. — Az építésre előírt költséget nem minden egyház fizette meg pontosan, sok nem is ajánlott épen semmit. Az ajánlott összegek behajtása körül észlelhető volt némi hanyagság. — Hiába okoskodunk, bizony idejében s minden évben sürgetni kellett volna azt. — Az a néhány forint, a mibe a figyelmeztető nyomtatvány került volna; az az irnok, ki azt megeztímezgeté s szétküldé vala: bizonyára nem kerülendett annyiba, mint a késlekedés folytán előállott kamattöbblet. Általában véve tapasztalható az, hogy minden oly intézmény, mely egyes tagok adományából, ajánlatából, tagdíjjából tartja fenn magát, csak úgy virulhat, ha anyagi érdekei körül helyes a nyilvántartás, a tagok pedig évről-évre felhivatnak, és pedig egyenesen felhivatnak, kötelességeik teljesítésére. Így kellett volna tenni a főiskola építésénél is. — Nem maradni meg az általánosságban szóló felhívásoknál, buzdításoknál; nem maradni meg az esperesek sürgetésénél, hanem rámenni egyenesen a hátrányos, vagy fizetni nem is akaró egyházakra. Ezt kellett volna tenni. Így főiskolánk építő pénztára

aligha volna terhelve, vagy legalább nem lenne oly mérvben, mint most van.

De hát — persze — most már „eső után köpenyeg!“ Gyűlés után okos tanács! — Biz igaz ez. — Pedig ezen a terhen is segíteni kellett volna már. — De kell mindenesetre a közel jövőben.

És e segítségre más alap. . . Uram Isten segíts és ments meg a gonosztól — más alap nincs, mint önerőnk.

Ott lett volna az államsegély! Igénybe venni azt e célra nyiltan, őszintén! Ki ítélte volna el azért a reformátusokat, hogy legdúsabb iskolájukra, a legnépesebb egyházkerületben, igénybe veszik az állam segélyét; kifizettetik az állam által adósságukat; nemcsak, de többet kérnek (mert én bizony 100,000 forintot kértem volna egyszersmindenkorra), hogy a csak nem rég épített palotájukat átalakíthassák úgy, hogy jól használható legyen?

Isten látja lelkemet, én szeretem protestáns autonomiánkat. A pápista egyháznak az államtól élvezett összes javadalmaival sem cserélném fel. De bátorodom megkérdeni azoktól, a kikre tartozik, vajjon ilyen-é az iskolai autonomia? Vajjon azzal, hogy 50 ezer forint államsegélyvel építé fel az egyház a pesti főgymnasiumot: vesztett-e autonómiájából? S vajjon azzal, ha most, midőn egy új alkotás, az egyetem, vagy legalább egy tanárképezde megalkotása előtt állunk, iskolánkat már megszabadíthattuk volna a tehertől; ha épülete át lenne alakítva úgy, a mint a célnak legjobban megfelel: vajjon vétkeztünk volna-é az ősök hagyománya ellen s vajjon eladtuk volna-é szabadságunkat?

Nem és ezerszer nem! Évekkel ezelőtt tudtam már azt, hogy az állam, középiskolák segélyére 814 ezer forintot fordított s e roppant összegből a tiszántúli kerületbe csak a szigeti

iskolának jutott 10 ezer forint. Szégyene volna-e az a szigeti iskolának, hogy igénybe vette? Szégyene volna-e az, hogy a megélhetés gondjai alatt nyögő, e miatt mindenféle gyanúsítás alatt álló tanárkarát elvalahára fel öhajta szabadítani? Bizonyára nem! Vagy legalább *nem nagyobb*, mint az, hogy e mi dúsnak ismert főiskolánk javára az államhatalom által a szégyen egyházak dotálására adott nyomoruságos államsegélyből fogunk el évről-évre 8000 frtot.

És ha megtettük ezt, ha így is, úgy is — akárhogyan szépítsük a dolgot — a debreczeni főiskola élt az államsegélylyel s él azzal ma is, bár nem nyiltan, hanem titkon: miért nem tettük meg az elhatározó lépést úgy, hogy abból az egyháznak ne lett volna kárunk: hogy azt mondhattuk volna el: íme mégis, a változott viszonyok némi kis morzsája itt van: az állam adott egy pár követ ahhoz az épülethez, mely régóta államfentartó munkát, az igazi, a tősgyökeres magyarság szellemi erősödésének, szellemi felsőbbségének munkáját oly önfeláldozóan, annyira érdek nélkül végezte.

Azt hiszem azonban, hogy ettől már elkészültünk. Ha eddig nem vette igénybe egyházkerületünk ezen iskolája érdekében az államsegélyt, ezután már még kevésbé fogja igénybe vehetni.

Az az összeg, melyet az állam e célra előirányzott, úgy gondolom, fogyatékán van s aligha jutna már belőle kerületünknek.

De hát íme, éppen azért vagyunk mi! Én megkísérlelem még egyszer — de kijelentem előre is, hogy szorosán vett kivétel és nem ajánlat útján, a főiskola építési kölcsönéből még fenlevő adósság repaktálását, 54 ezer forint körül van ez összeg; egyházkerületünk népessége haladja a milliót, egy lélekre tehát nem esik több — egy millió lelket véve fel — mint 54 kr. Ezt öt év alatt fizessük be s szabadítsuk meg iskolánkat a tehertől, mely haladásában, fejlődésében akadályozza, s mint lidércz ül meg a felfrissülni kívánó kebleket. Jól tudom én azt, hogy e lidércz nem fog azért oly könnyen elrepülni. Hiszen, ha nem lesz adós főiskolánk, akkor is előtte fog állani egy nagy munkának.

Akár áll fel, akár nem a református tanári képezde: az iskolának mégis alakulni kell. A régi épület úgy, a mint ma áll, nem használható fel céljaira. Sem a tantermek, sem az ifjuság részére szolgáló lakások nem felelnek meg a célnak. Tűrni lehet, de a bentlakó ifjak helyzete érdekébe hovahamarább úgy alakítandó az át, hogy egy, a mai kor kívánalmainak megfelelő internátussá fejlődhessék.

✦ TÁRCZA. ✦

A kathólikus népek jövője.

Tanulmány a társadalmi s gazdasági élet köréből.

Írta: **Laveleye Emil**, a belga kir., a madridi, lissabonni akadémiák, a francia Institut tagja stb.

A 30. francia kiadás után fordította:

Dr. BARTHA BÉLA jogtanár.

— Jogositott magyar fordítás. —

(Folytatás.)

Kálvin azt akarja, hogy „a szent evangéliom szolgáját a nép bejegyzésével s hozzájárulása mellett választás s a választás elnöke telkész legyen.“ Ezt a kormányzási módot akarták a kálvinisták Franciaországban is meghonosítani. Tavannes előadása szerint „Az 1620. évben az általuk szervezett állam valóban népies jellegű volt, mert a városok bíráinak s az egyház szolgálóinak kezében összpontosult minden hatalom, a pártjukon álló nemességet pedig csak látszólag részesítették benne, úgy, hogy ha tervüket megvalósíthatták volna, a francia államban, mint Svájcban, a fejedelem és a nemesség teljes romlásba jutott volna.“

Mihelyt a parasztság kezébe került az evangéliom, azonnal követelték „a keresztyén szeretet nevében“ a jobbagység eltörlését s régi jogaik elismerését. A reformáció mindenütt a természeti jogok erőteljes érvényesítését, a szabadságot, türelmet, a jogegyenlőséget, a népfőlség elvét oltotta be az emberek szívébe. Mindezek

meg vannak írva nagyszámu, azon korbéli iratokban, különösen pedig Languet híres röpiratában: „Junii Bruti celtae Vindiciae contra tyrannos, de principe in populum, populique in principem, legitima potestate“ s a „De l'autorité du prince et de la liberté des peuples“ című párbeszédben.*

Ezen, a modern szabadság alapját képező eszmék mindenkor ékesen szóló védőket találtak a protestántizmusban. Jurieu védelmezte azokat Bossuet ellenében, egy jól ismert vitában, Locke pedig tudományos alakban fejtette ki. Tőle kölcsönözték Montesquieu, Voltaire s általában a XVIII. század politikai írói s belőlök származott a francia forradalom. De a protestáns államok már sokkal előbb tartós sikerrel alkalmazták, — először Hollandia, aztán Anglia s mindenképp Amerika.

Az 1581. július 16-iki híres nyilatkozat, melyben Németalföld rendei kimondják a spanyol királytól való elszakadásukat, a népfőlség elvét állapítja meg. Hogy a királyt meg lehessen fosztani trónjától, okvetlenül ez elvre kellett hivatkozni: „Az alattvalókat Isten nem a fejedelem kedvéért teremtette, hogy az ő tetszés szerinti parancsainak engedelmeskedjenek, hanem inkább a fejedelmet teremtette az alattvalók kedvéért, kik nélkül nem lehetne uralkodó — és arra rendelte, hogy jog- és észszerűen kormányozzon.“ A nyilatkozat még azt is hozzáteszi, hogy a lakosok, a király zsarnokságától meg akarván szabadulni, kénytelenek voltak fölmondani az engedelmességet. „Önmaguk, nejük, gyermekeik és utódaik régi szabadságának föntartása- s megőrzésére nem rendelkeztek más eszközzel; már pedig azért, ter-

* Mémoires de l'État de France sous Charles IX. III. k. 57—64. I. L. Laurent „Révolution française“ I. k. 345. I.

Ez is pénzbe kerül, még pedig nem kevés pénzbe. Sok közfálnak elmozdítása és más helyen alkalmazása forog itt kérdésben. Ez az átalakítás pedig több, mint az új építés némely része, mert hiszen itt a meglévőnek elbontásáért is fizetni kell.

Hogy erre honnan kerül a pénz, azt majd megmondja az, a ki a főiskola alapjait nálam jobban ismeri.

Előttem annyi bizonyos, hogy ha ezen átalakítás költsége, bár, mint majd alább kimutatom, másból is fedezhető, de ha a tőkepénztárból fedeztetnék is, gazdagon visszafizetné azt a jól berendezett internátusban gondos nevelésben és ellenőrzésben részesülő ifjuság.

Zsigmond Sándor.

T A N Ü G Y.

Néhány szó a nőnevelés érdekében.

A mult század eleje táján Leibnitz, I. Napóleonhoz méltó merészséggel mondotta ki, hogy ha Európában a nevelést az ő kezébe adnák, egy század alatt átalakítaná egész Európa arculatát.

E szavak már akkor is nagy hatással voltak Leibnitz kortársaira.

mészeti jog szerint, kötelesek kockára tenni életüket s vagyonukat." Az 1648-iki angol forradalom ugyanezen elvek érdekében küzdött. Milton s a többiek, kik e korban a köztársasági eszmék hívei voltak, csodás szellemi és jellemerővel védelmezték azokat.

Az u. n. 89-iki elveket nem a francia forradalom találta föl, csak hozzájárult Európában való elterjedéséhez; de szerencsétlenségre Franciaországban sohasem tartották tiszteletben e szabadságokat, még a legszentebbet, a lelkiismeret szabadságát sem.* A puritánok s a quakerek Amerikában két század óta hirdették s valószínűsítették ez elveket s onnan és Angliából vette át Európa a XVIII. század végén.

Virginia alkotmánya már 1620-ban felállítja a képviselői kormányzatot, az esküdszéki törvénykezést s azt az eszmét, mely szerint azok szavazzák meg az adót, kik fizetik.

Massachusetts kezdettől fogva létesíti a kötelező népoktatást s az állam és egyház teljes szétválasztását. Az egyes szekták a közös törvény uralma alatt élnek s lelkészeiket maguk választják. A képviselői alkotmány már akkor úgy megvolt ott, mint napjainkban. Még a bírakat is évenként választják a polgárok. De fontosabb esemény is történik. 1633-ban fölkél egy férfi s nemcsak türelmet követel, hanem követeli egyszersmind az összes felekezetek teljes egyenlőségét is a polgári törvény előtt s ez alapon állam alakul. Roger Williams e férfi, kinek neve a mi világrészünkben kevésbé ismeretes, pedig

* E tárgyra vonatkozólag ajánlhatom megolvasásra Prévost-Paradolnak a „Revue des deux Mondesban” (1858.) megjelent nagyon tanulságos cikkét, melyben kimutatja, hogy Franciaországban sem a hatóságok, sem a törvény nem engedték meg sohasem a szabad vallásgyakorlatot. Nincs az meg most sem.

Utána a mult század nagy nevelői, főleg Pestalozzi, érlelték ez eszmét.

S miután e század elején Herbart a nevelés főbb kérdéseit tudományos rendszerbe foglalta, mind nagyobb-nagyobb tért hódított a tudományos nevelés eszméje, úgy-hogy ma már Herbart tanítványai s a XVII. századbeli angol Locke követői között e nagy nevelők törekvéseinek egész Európában nemcsak buzgó híveivel, hanem Bainig és Willmannig hatalmas apostolaival is találkozunk.

Ez előzményeknek tulajdoníthatjuk leginkább, hogy ugyszólván néhány év óta, a társadalmi bajok megszüntetésére fordított erőszakos törekvések meghiusulása után, mintegy az európai műveltebb társadalmak lelki-ösmeretének visszhangjaként, Európa majdnem minden műveltebb országán végig hangzott az a meggyőződés: *hogyha a társadalmi bajok megszüntetését s a társadalmak fokozatos és a társadalmi egyedek sokszerű igényeinek megfelelő átalakítását igazán óhajtjuk, azt nem eszközölhetjük másként, hanem csak a tudomány és tudományos nevelés által.*

S mióta ez elvek a műveltebb népeknek általános meggyőződésévé lőnek, napjainkban nem csak egyes nagy elmék, hanem államfők és kitűnő államférfiak foglalkoznak a nevelés kérdéseivel. Az államok, háztartásuk legfontosabb erkölcsi faktorának s a társadalmi átalakulás leghatalmasabb organumának tekintik a nevelést. A nevelés ügyével foglalkozó nagy elmék s annak czélszerű megoldásával megbízott kitűnő államférfiak pedig reformtörekvéseik körébe nemcsak a finevelés kérdését vették föl, hanem látkörükbe esik a nőnevelés nagyfontosságú kérdésének korszerű megoldása is. Mert mióta Mismér francia író kimondotta: Ha a férfit

megeademli, hogy az emberiség jóltevői közé sorozzuk. Ő volt az első ebben a világban, melyet a türelmetlenség négy ezredév óta vérben füröszt, ki már előbb, mintsem Descartes a bölcséleti vizsgálódás szabadságát megállapította volna, politikai jog gyanánt tünteti föl a vallásszabadságot. Ujra és újra ismétli, hogy „a lelkiismeret üldözése nyilván és sajnosan ellenkezik Jézus Krisztus tanításával.” „Az állam hajójának kormányosa föntharthatja a rendet s révbe vezérelheti hajóját a nélkül, hogy minden utast a vallásos szolgálatra kényszerítne.” „A polgári hatalom csak a testre s az ember vagyonára terjed ki, de a hit dolgába nem avatkozhatik, még annak megakadályozása végett sem, hogy valamely egyház hittagadásba, vagy eretnekségbe ne essék.” „Ki a lelki zsarnokság igáját lerázza, nemcsak igazságot szolgáltat az elnyomott népeknek, hanem állandósítja a szabadságot és a közbékét, az összes polgárok lelkiismeretbeli érdekévé tevén azt.”

Olvassuk el Bancroft remek történetében, mint alapította meg Roger Williams ezen, a protestáns Németalföld kivételével, akkor mindenütt félreismert elvek alapján Providence városát és Rhode-Island államot. Midőn 1641-ben alkotmányt létesítettek Rhode-Islandban, minden polgárt fölhívtak a szavazásra. Az alapítók magok demokráciának nevezték ezt s az is volt a szó legszorosabb értelmében s Rousseau fellogása szerint. A nép közvetlenül maga kormányozta magát. Minden polgár, valláskülönbőség nélkül, egyenlő volt a törvény előtt s minden törvényt a népgyűlésnek kellett megerősítenie. Az emberi társadalom nem ismert ennél soha gyökere-sebb önkormányzatot s kétszáz év óta áll fönn zavarok s forradalmak nélkül.

A quakerek Pennsylvaniában és New-Jerseyben

oktatjuk, csak egy embert oktatunk; de ha a nőt oktatjuk, egyszersmind környezetét és gyermekeit műveljük, központi fényt gyújtunk, melynek sugárzása kiterjed a végtelenbe, — azóta e fontos elvek szintén közkinccsé kezdenek válni a műveltebb népek között.

Az angolok már a negyvenes évektől kezdve a Mismerehez hasonló elvek alapján fejlesztették nőnevelésüket; s e messzeható nemzetgazdasági szempontoknak köszönhetik, hogy Európa valamennyi nemzetei között, legmagasabb fokra jutottak a nőnevelés terén. Mert az angoloknál a nőnevelés alsó és középfokán látható gyakorlati oktatáson kívül az is ki van mondva, hogy a nőknek a felsőbb oktatásban is oly szellemi képzést kell adni, mint a férfiaknak. Ezt követeli a nők és az angol nemzet érdeke. Az angolokhoz e tekintetben csak a kis Schweiz hasonlítható. A németek messze elmaradnak az angolok mögött; a francia nőnevelés pedig egészen félszeg és teljesen különleges. Ujabb időben hazánkban is nagy mozgalom indult meg a felsőbb nőnevelés körül, mely br. Eötvös József, illetve Trefort Ágost miniszterségeig, nálunk, a zárdai nevelés mellett, leginkább csak egyes régiek, s főleg magánjellegű nevelőintézetekre szorítkozott.

A korszerű nőnevelést tehát hazánkban az állam kezdte meg, midőn annak fontosságát átlátván, a nőnevelés céljaira a fővárosban, s hazánk különféle pontjain, több polgári jellegű és felsőbb leányiskolát létesített. Azóta van az országos nőképző-intézetünk; vannak állami és államilag segélyezett tanítónőképzőintézetek, melyek, mint a fentebb említett nevelőintézetek nagyobb része, rendszeren internátussal vannak ellátva. És most már azt is elmondhatjuk, hogy e nevelőintézetekben, az alsófoktól a legfelsőbbig, kiváló tanerőkre van bízva a szakoktatás.

hasonló elvekre fektették az államot. A hatalom forrása a nép: „*We put the power in the people*“, ez a new-jersey-i alkotmány sarktétele. Főbb rendelkezései pedig következők:

Senkinek és semmiféle társulatnak nincs hatalma a lelkiismeret fölött. Senkit nem fognak semmikor, semminő eszközzel, vagy ürügy alatt üldözni, vagy bármely tekintetben megsérteni vallási nézete miatt. A nemzetgyűlés titkos szavazással választandó. Mindenki választó s választható. A választók a képviselőknek kötelező utasítást adnak. Ha a képviselő nem helyesen tölti be hivatását, kereset alá vonható. Tíz, a nemzetgyűlés által választott biztos gyakorolja a végrehajtó hatalmat. A bírakat s a rend őreit a nép választja két évre. A bírák elnökölnek az esküdtszékekben, de a bírói hatalmat ezek tizenkét esküdt tagja gyakorolja. Adósságért senkit sem szabad bebörtönözni. Az árvákat államköltségen nevelik. Az oktatás közköltségen ellátott közügy.

Körülbelől ugyanez elveket látjuk Pennsylvania s Connecticut államban is megvalósítva.

Ez eszmék, melyek szerint az ember önmagáé és senki által nem kényszeríthető akarata ellen valamely szolgálatra, vagy adózásra, hogy a kormányzati, a bírói, vagyis minden hatalom a néptől ered, szóval mindazon eszmék, melyek valósítására a modern társadalmak most törekednek, kétségtelenül a germán hagyományból származnak, sőt eredetileg, a királyi hatalom kifejlődése előtt, a legtöbb népnél föl voltak találhatóak. De hogy ez elvek, melyeket a középkor a hűbériség következtében a XV. század a központosított és korlátlan királyi hatalom által elfojtott, Svájcban, Angliában, Hollandiában és az Egyesült-Államokban új életre keltek: ezt a reformáció

De nőnevelésünk körül úgy értelmi, mint szív- és jellemképzés tekintetében, az eddig elért eredmények dacára is, még igen sok hiány mutatkozik.

E hiányok pedig főleg annak tulajdoníthatók, hogy úgy a polgári, mint a felsőbb nőiskolák tanterve nagyon hézagos, vagy túltömött. Fölvéve látunk ugyanígy benne több oly tárgyat, melyek a hazai viszonyainkhoz mért nőnevelésben ez idő szerint még a legfelső fokon is fölöslegesnek látszanak; s viszont vannak oly hiányai, melyek még a legelső fokon sem nélkülözhetők.

Ilyen fölösleges dolog nőnevelőintézeteink értelemképzésének körében a közép és az új kor történelmének szűk körre szorított, s így alig érthető anyaga. A középkor történelme sokszor nemtelen cselszövényeivel, s egyéb csodabogaraival még szélesebb körű tanítás mellett sem nyújthat a nőnek a történelmi tanítástól várható értelmi és szívképzést; s a mi e korszak végén a renaissance mozgalmakban úgy történelmi, mint széptani tekintetből kívánatosnak mutatkozik: annak történelmi része az egyháztörténelemben egyrészt, mint a reformáció előzménye szélszerűbben jellemezhető, másrészt pedig, mint a műizlés megváltoztatására irányult törekvés, az irodalomtörténelmi olvasmányokkal, és a rajztanítással kapcsolható össze.

Ugyanígy áll a dolog az új kor történelmi tanítással is. Kezdeté szélszerűen kapcsolható hazai történelmünk megfelelő korszakának jellemzéséhez; vége pedig azzal a sok bölcsészettel és szövevényes politikával, mely a francia forradalomig nyulik és még azután is tart, mint hazai történelmünkötől különválasztott anyag, 13—14 éves nők számára tananyagul nem lehet ohajtandó.

Nem lehet továbbá kívánatos, hazánk jelenlegi viszonyai között, nőnevelésünkben az algebra tanítása sem.

demokratikus fuvalmának lehet köszönni s csakis a protestáns államokban maradtak fön s biztosítottak a nemzeteknek rendet és virágzást. Ha Franciaország nem üldözte, gyilkolta, száműzte volna a protestántizmusra tért fiait, akkor kifejthette volna a szabadság és önkormányzat ama csiráját, mely a tartományi kormányzatban fönmaradt. Ezt az igazságot Garrison Gusztáv már több év előtt kimutatta egyik munkájában.* A jelenkor tanulmányozása s eseményei napról-napra több bizonyítékot szolgáltatnak mellette, La Rochelle és Grenoble gyűléseiben, Orleans országos rendében a parlamenti szellem époly hatalmasan nyilvánul, mint az angol parlamentben, ott is Kálvin világos és határozott nyelvén beszélnek, mely oly alkalmas a nagy vallási és politikai érdekek tárgyalására.

„Meg tudjuk védeni királytalan városainkat a király ellen“, mondák a hugenották s kétségtelen, hogy ha diadalt arathattak volna, vagy alkotmányos monarchiát alapítanak, mint Angliában, vagy szövetséges köztársaságot, mint Németalföldön. A francia nemesség, ha megtartotta volna a függetlenség és törvényes ellenállás ama szellemét, melyet a protestántizmustól kölcsönzött, korlátot vethet a királyi hatalomnak s Franciaország elkerülhette volna XIV. Lajos és utódai keleti zsarnokságát, mely megtörte a jellemeket.** I. Ferencz, midőn

* Revue des deux Mondes, 1848. febr. 15.

** Quinet a forradalomról irt könyvében e korszak francia nemességére szigorú, hanem igazságos ítéletet mond: „Eladta vallásos meggyőződését, hogyan teremthetett volna politikai meggyőződést? A frond cselszövő szellemü volt, minden magasabb törekvés nélkül. Fellázad Mazarin ellen s tédre borul, minelyt a fejedelem megjelenik. Ekkor látjuk semmiségét; nem igyekezett az semmi szabadságot szerzni Franciaországnak.“

Hiszen nem elégedhetünk-e meg, ha nőink az eddig eléjük szabott gyakorlati nevelés céljainak megfelelőleg közönséges számokkal, közönséges és tizedes törtekkel igyekeznek teljesen elsajátítani a számtan azon gyakorlati feladatait, melyek a mindennapi élettel szoros kapcsolatban lépten-nyomon előfordulnak. Nézetem szerint ugyanis viszonyaink között nem kívánatos több, ha egy leány az összeadás, kivonás, szorzás, osztás, viszonyok és arányokkal, az egyszerű és összetett hármasszabályllyal, társaságsszabályllyal, az egyszerű és összetett kamat és százalék számításokkal tisztában van, és az ezekkel való megoldásokat teljes biztossággal végezni tudja. A többinek nézetem szerint az életben hasznát sem veszi; már pedig nőnevelésünk gyakorlati célja jelenleg még nem lehet más, minthogy az élettel szerves összefüggésben legyen.

Igen sok panaszt hallhatunk a leányiskolák internátusai ellen is. Egy nagy műveltségű, s tapasztalatokban gazdag úrnőtől hallottam: hogy női internátusaink növendékeinek nagyobb része, midőn a növendékből hazakerül, olyan, mint a becukrozott fánk: első tekintetre nagyon mutatós. De csakhamar eltűnik a külső látszat, s rövid idő múlva úgy állnak előttünk, mint a becukrozott fánk, ha arról a cukor lehull, s nem egyszer elvesztik még azt a természetes kellemet is, a mit otthonról vittek el az intézetbe.

Pedig hát az internátusok arravalók, hogy a szülői háztól eltávozott leánygyermek között a családi nevelés tisztét folytassák. De ugyan teljesíti-e a legtöbb internátus mostani berendezésével e nemes feladatot? Nézetem szerint nehezen. Tudjuk ugyanis, hogy az ily internátusok növendékei rendszeren hazánk különféle tájairól, különböző gondolkozású és anyagi helyzetű családok köréből

szoktak összejönni. Egyik részök gazdag, pompásan öltözködik, értékes ékszereket visel; mert némely internátusunkban még az ékszer viselése is gyakorlatban van. A növendékek nagyobb része szerényebb igényű, s szegényebb anyagi helyzetből került ide. Már most mi történik az ily növendékek között? A dúsgazdag hívalkodva mutogatja pompás ruháit s gazdag ékszereit szegényebb társainak; ezek pedig bántódott lélekkel tekintenek reá, s ártatlan lelkekben észrevétlenül is az irigység, vagy a nagyralátás vágya keletkezik. Ily viszonyok között pedig a leányok öntudatos és következetes jellemképzéséről még szó sem lehet.

Női internátusaink e bajaival szemben, bár idegenből, de a női erkölcsi és jellemképzés s a szeretetreméltó fegyelmezés valódi mintájául állíthatjuk elő az angol Milton Mound Colleget, a melyet Felméri az angol iskolázásról irt ismertetésének második kötetében, oly rokonszenvesen ismertetett. Ez iskolában a 10—14 éves leányok belépésökkor egyenruhát kapnak, a melyen kívül semmi ékszert és semmi külső díszet nem szabad hordaniok. Csak szüleikkel levelezhetnek, s tanítónők és az igazgató tapintatos felügyelete alatt egymást fegyelmezik, s internátusaik háztartásában minden könnyebb női munkát ők vegeznek.

Női internátusainkban is első kellék az egyenruha; mert ez egyrészt nagyon olcsó, másrészt egy hatalmas eszköz arra nézve, hogy az öntudatos nevelők és nevelők a szerénység, az egyenlőség és a jó ízléssel párosult egyszerűség érzetét felköltthessék és ápolhassák a növendékek között.

Nőnevelésünk tantervének hiányaival szemben pedig első sorban kívánatos, hogy ne tanítsák a leányokat fölösleges dolgokra. A nőnevelés tanterve is *vegyen elő,*

megadta a jelt a reformátusok üldözésére* és IV. Henrik, midőn hűtlenné lett a protestántizmushoz, Franciaország valódi érdekét árulták el, épúgy, mint a nemesség is. Ezek a szavak: „Páris nagyon megér egy misét”, melyekben a legtöbb francia történetíró a gyakorlati észjárás bizonyítékát látja, fölláztatják az embert czinikusokká. Eladni önmagát, anyagi haszonért megtagadni hitét: oly cselekedet, mely mindenkire meggyalázó. Franciaország még most is szenved ennek szomorú következtetését épúgy, mint a Szt.-Bertalanéjét és a nantesi rendelet visszavonását, a lelkiismereti szabadság ellen elkövetett két nagy merényletét.

(Folyt. köv.)

A házasság — Homérnál.

(Folyt. és vége.)

Hogy a nő egyenjogu s méltóságu volt a családban a férjjel, megtetszik az nemcsak Alkinoosnak ama nyilatkozatából, melyet ő Od. 7, 67 kk.-ben fejedelmi nejét Aretét illetőleg tett, s mely szépen fejezi ki, menyire tisztelte ő szelid lelkű nejét; nemcsak Hekabe s

* „Első Ferencz — mondja Napoleon Szt.-Ilona szigetén — valóban mintegy arra volt rendeltetve, hogy elfogadjja a protestántizmust mindjárt keletkezésekor s fejevé legyen Európában. Így megkimélte volna Franciaországot ama borzasztó vallási bajoktól. Szerencsétlenségére I. Ferencz mindezt nem értette meg, mert hisz még aggodalmait sem hozhatja föl mentésül. — ő, ki a törökkel szövetségbe köztünk hozta. Őszintén szólva, az ok az volt, hogy nem látott messzebbre. A kór ostobasága, a hübériség belátáshiánya! Mindent összevéve, I. Ferencz nem volt egyéb, mint tornák hőse, szalongavallér, törpe nagyság!” (Memorial, 1816. aug. 17.)

Priamos viszonyából; nemcsak Laertesnek neje Antikleia elvesztése miatti fájalmából (Od. 9, 356); hanem még szebben és határozottabban Hektornak Andromachéhoz s Odysseüsnek Penelopéhez való viszonyából. Mindkét hős a maga nejét, egyetlen gyermekök anyját — mint ezt magok nyilvánítják — *a legnagyobb jónak tartja a világon.* S bár Hektornak férfias s honfíui önérzete s benső jelleme (Il. 7, 442, 144) nem engedik, hogy ő hősi, hazafíui kötelességét a férji szeretetnek feláldozza*: mégis (sejtelve szerint bekövetkező) „ama nap, melyen a szent líon elvész” — nem annyira királyi szüleiért, testvéreiért vagy a népért töltötte el aggodalommal, hanem neje, Andromache miatt. (Il. 7, 450—465.) Odysseus pedig feleségét az isteni Kalypsónak, az örök ifjúságnak s halhatatlanságnak elébe teszi! Hol van költői kép, mely valaha szebben fejezte ki s az eszmény magasabb fokára emelte volna a nő, a feleség értékét, méltóságát!?

Hasonlóképen éreztek az asszonyok is férjeik iránt. Míg ugyanis Penelope, rég eltávozott, de soha meghaltak el nem hitt férje iránti szerelmét a kérők minden tolokodása között is — daczára, hogy szülei s fivérei is ösztönözték újabb házasságra — most türelemmel és kitartással, majd okos ravaszsággal őrzi meg, mi által a saját érzelmeit leküzdeni tudó, eszélyes hitvesi hűség örök példányképe lett: addig Andromachét tisztán nemesen nőies mély érzülete tette széplelkű (Il. 7, 395) és igaz (Il. 7, 374) feleséggé. És soha nem adott költő, ki valaha a szerelmet, e nemes szenvedélyt énekelte meg, több szívet és lelket a lángoló érzelm kifejezésébe, mint

* ... Szabadságért föláldozom Szerelmemet.

Petőfi.

Felméri szavai szerint, kevés tantárgyat; s e kevés tantárgyból aztán tanítson sokat.

Nőnevelésünk legyen gyakorlati, azaz olyan, mely a mindennapi élettel szoros kapcsolatban áll, s melynek a nő saját háztartásában, a társadalomban, s az élet szükségai között mindenkor hasznát veheti.

Legyen értelemfejlesztő és szívképző, vallásos és nemzeti alapon, központjában a magyar nyelv és irodalommal, melyhez az irodalmi, költői, történelmi, és egyéb olvasmányok mindenkor visszatérjenek; mert csak az így nevelt lányokból lehetnek jó anyák. S minthogy az anya vezérli fizikai, értelmi, erkölcsi, esztétikai és vallásos kifejlődését, mivel tőle a gyermek nemcsak első táplálékát, hanem első érzelmét, első szavait, első képzetét, erkölcsi és értelmi tevékenységéhez a leghatározottabb példákat nyeri: csak az ily nevelésben részesült anyák lesznek valódi áldásai nemcsak családjoknak, hanem valódi diszei és méltó büszkeségei hazájoknak, s egyházoknak is.

A fennebbi szempontok a protestáns nőnevelésben is megérdemlik a figyelmet, főleg az ev. ref. egyház jelenlegi törekvései közt. Mert ez egyház, mely hazánk történelmében annyi nagy női jellemmel dicsekedhetik, mindenkor különös ápolásban részesítette a nők oktatását; s versenytársaihoz képest aránylag csekélyebb anyagi erővel a legújabb időben is több korszerű felsőbb leányiskolát létesített. De a meglévővel még nem szabad megelégednie; hanem most még inkább meg kell érteni a kor intó szavát, s vallásos és gyakorlati alapon a lehető legnagyobb buzgalommal kell fokoznia a nőnevelést, az ev. ref. egyház e nagy erkölcsi és szellemi tőkéjét. Mert ha valamire, úgy az ev. ref. egyházra s a hazai protestánsizmusra általában nagyon igazán alkalmazható,

a mit az angol hazája érdekében a művelt anyákról mond: „Instead of the dictum that the future of a nation is decided on its school benches, we should substitute this, that the fate of a nation rests in the laps of the mothers.“ (Azon tétel helyett, hogy a nemzet jövője iskolapadjaitól függ, mi ezt állítanók föl: egy nemzet jövője az anyák ölében fekszik.)

Benő János.

Erkölcstan-é vagy erkölcsi nevelés? *

(Felolvastattat a felvinczi tanítói kör f. évi márcz. 9-én tartott gyűlésén.)

T. értekezlet! Intőjelnek láttam, mely hivatva van szélesebb körben figyelmet gerjeszteni, azt a jelenséget, mely szerint felekezeten kívül álló tanítótöredéket kebelében felmerülhetett a kérdés: *Nem volna-e kívánatos, hogy az iskolákban a tanítók részt vegyenek az erkölcsi nevelésben?* Intő jelenségnek láttam ezt és az értekezlet

* Közöljük e cikket, de előre megjegyezzük, hogy alaptételével nem érthetünk egyet. Mert hogy az erkölcsi nevelést kizárná az erkölcstan tanítása, vagy hogy ezek egymás mellett, egymást erősítve, kiegészítve meg ne állhatnának: nem tudjuk felfogni. Más volna, ha az erkölcstan tanítása a vallásos oktatás kezdetére lenne téve. De épen az iskolai élet végén, középiskolában a konfirmációra készítés idején fordul elő. Hogy az 5, illetőleg 6 éven át sporadice, beszéd-értelemgyakorlatszerű előkészítés, bibliai történetekből levonható erkölcsi tanulságos példák stb. alapján előjött, s kellőleg kifejtett erkölcsi elvek, kötelesek az iskolai idő végén összefoglaltassanak, egybe-summázva, röviden, de világosan előadassanak s könyvből is taníttassanak: mi épen a cikk szerzője által is hangsúlyozott nevelési cél érdekében kívánatosnak és szükségesnek tartjuk. A tanterv egyes részleteinek bírálata, nézetünk szerint csak akkor helyes, ha a tárgyak összefüggését, egymásutánját kellő figyelemre méltatjuk. E szempontból szerzőnek is csak abban az esetben adhatnánk igazat, ha az erkölcstan rendszeres tanítását a tantervben megkívánt, körülírt, igen szükséges előkészítés nem előzi meg. Szerkesztőség.

a mennyit Homér a házastársi szeretet kifejezésének ama szavakban ad (Il. 7, 429 k.), melyeket Szabó István így tesz át magyarrá:

Óh Hektor, te vagy édes atyám, te vagy édes anyám is,
És testvér-rokonom, s éltemnek drága szerelme! . . . *

Ily viszony természetesen előre föltételezi a monogamiát. Kivételt e tekintetben csak Priamos képez, mert Laothoe „Κρηίονσα γυναικῶν“nak hivatik (Il. 7, 48 k.) s nem vett, vagy zsákmányként szerzett rabnő volt, hanem Altes királynak „jól kiházasított“ leánya (Il. 7, 85 kk.)

Igaz ugyan, — s ebben van a homéri kor sajátos felfogása — hogy házas embernek épúgy, mint nőtlennek, semmi különös kisebbségére nem szolgál az, ha — különösen gyermektelenség esetén (Od. 8, 10 kk.) — rabnővel is van viszonya (Il. 7, 134, ω, 130), csak aztán miatta tulajdonképi feleségét meg ne vesse az illető, mint p. o. Amitor, ki ép ily körülmények miatt (Il. 7, 450 szerint) ἄ τιμῆσθεσεν ἄκοιτιν; sőt van rá eset, hogy nemcsak az atya (8, 284), hanem a tulajdonképi feleség is, férje iránti szeretetből, mint sajátjait szereti férje rabnője gyermekeit (ε, 70): de természetesen egy Hektor, ki oly igazán szerette, — egy Laertes, ki annyira tisztelte (Od. 2, 433) nejét, szigorúan megtartja a hitvesi hűséget. A házastársi hűségnek a nő részéről történő megsértése

* Egy személyben minden
De mindened vagyok.
A ki csak szerethet,
A ki csak él érted:
Férjed, fiad, atyád,

Szeretőd, testvéred
És egy személyben te
Vagy mindenem nekem.
Lányom, anyám, hugom.
Szeretóm, hívesem . . .

Petőfi.

azonban súlyos bűn. A házasságtörő nő a férjnek tartozik a *μοιβήν*-t visszafizetni (Od. 8, 332, 348), sőt visszakövetelheti a sértett férj a nő szüleinek adott vételárt is (Od. 8, 318). Véglegesen azonban nem válnak el (csak Od. 8, 130-ban) a házasság felek, csak egyik vagy másik fél halála oldja fel a házassági köteleket véglegesen. A hosszabb időre elutazó férj az által igyekszik nejét a hűségben megőrizni, hogy a háznak valamely hű, bizalmas barátja felügyeletére bízza (Od. 7, 267). Hogy férfi másodsorra is házasságra lépett volna, ily esetet nem említ Homér, s valószínűleg igen ritka lehetett, — bizonyosan azért, hogy a már meglévő gyermekek családi vagyona az által ne apasztassék. Van ugyan szó mostoha anyáról, de csak a *νοθαί*-ra, a nem valódi feleségtől származott (Il. 6, 336; ε, 69 kk.) gyermekekre vonatkozással (Il. 6, 338). Egyedül Aloeusnak volt Od. 7, 305 szerint második felesége, e hely azonban az itészek általános vélekedése szerint későbbi betoldás. Nőnek a második házasság épen nincs tilva, mi meglátszik onnan, hogy például Odysseus Od. 8, 269 kk. szerint eltávozásakor egyenesen tanácsolja feleségének, hogy — midőn már fia önálló férfivá s a háztartás vezetésére képes lesz — menjen férjhez.

Hogy azonban a nő második házassága tisztességes és előnyös módon köttetett legyen, arra megkívántatott, hogy az illető nő előbb szülei házába visszamenjen, hozzátartozói beleegyezését kinyerje (8, 114; 9, 16; τ, 158) s főképp, hogy az első férj távolléte esetében annak halála kétségtelen bizonyossággal megállapítható legyen (Od. 9, 149), mert különben többféle nemtelen gyanúnak tette ki magát (Od. 9, 19 kk.), mintha t. i. az ilyen asszony nagyon ingadozó örzületű lévén, elfeledte volna már első férjét, annak gyermekeit s új háztartása gya-

egyhangu igenlő határozata után megnyugvással győződtem meg, hogy már egész testület van, a mely belátta, hogy messze megy az állam akkor, a mikor iskoláinak belső, szellemi berendezésében — igaz, hogy a multakra természetszerűen beállhatott visszahatás gyanánt — teljesen szakít az egyház minden tiszteletreméltó intézményével a népnevelésnél. Így elveti, vagy mellőzi az egyház nevelési alapelvét: a vallás-erkölcsiséget. E felismeréssel egyúttal rámutatott e testület, illetőleg ebben az, a ki e kérdést felvetette, arra a paedagogiai tévedésre, melylyel az állam vezeti iskoláiban a nevelést, a mikor minden gondját a lélek egy tehetségének: az értelemnek fejlesztésére fordítja, holott ez csak az egésznek kárával történik, mint az egy fajta, vagy a testnek csak egy részére alkalmazott gyakorlás mellett elmarad a többi testrész, esetleg nyomorék, vagy legalább is ferde lehet az egész testtartás iránya.

Az emberben van agy és szív. Amaz gondolkozik és tud, ez érez és szeret. Vagy ha úgy tetszik: a léleknek van értelmi és érzelmi képessége. Annak alkotásai csak e földre szólnak; ezéi egy magasabb, tökéletesebb életkörrel állnak összefüggésben. A tiszta, igaz érzés tényei inkább visszamutatnak égi származásunkra és előre mennyei rendeltetésünkre, mint az ész tényei, mert ezek az örök Alkotó alkotásaihoz mérten úgyis semmik és bennök az En mellett nem mindenkor jó más tekintetbe, mint Nála, kinél dicsősége legragyogóbb sugarai a mindeneket boldoggá tevésből ragyognak vissza Reá. Míg a tiszta érzés, vagyis a szeretet munkáiban a világot betöltő önzetlen szeretethez közeledünk, végtelen kicsiben annak vagyunk képmásai. Sőt ha veszszük az embert úgy, a mint van, az istenséghez viszonyára tekintet nélkül: akkor is az lesz a való igazság, hogy

a szeretet munkái inkább tehetik boldoggá, mint az értelem munkái, sőt az állítás úgyis megáll, hogy a boldoggá tevésben az értelem műveinek csak annyiban van részök, a mennyiben erkölcsi alapjuk van.

Az állam is pedig nem vallhat más czélt és nyilant nem is vall egy sem, mint polgárai boldogságát. De az alapot, melyen azt megközelíthetnék, a 18-ik század istentagadó, egyházellenes és a 19-iknek rohanó szelleme által megtévesztve, mind elhagyta, így el a miénk is, a mikor iskoláiból nem küszöbölte ugyan ki, de egyedül a hitfelekezetek lelkeszeire hagyta az erkölcsi nevelést, vagy mondjuk úgy, a mint van, egyáltalában a nevelést, mert tantervében annak, hogy a tanítók erkölcsöket is műveljenek, azaz neveljenek is, helyet nem ad, minden időt és erőt az oktatásra, az értelem fejlesztésére foglalván le. Hogy ez egyoldalú, értelmi képzés czélhoz vezető-e, annak megvilágítása végett hivatkozom az eredményre: a mai társadalomra, annak erkölcsseire.

Eltekintve attól, a minek fejtegetése tárgyamhoz úgy sem tartozik, hogy az állam s általa kényszerítette az egyházak, az értelmi nevelést sem vezeték a józan paedagogia útmutatása szerint, a mennyiben tervszerűen megállapított, öntudatos, egységes irányelv követése helyett ide-oda kapkodással, az opportunizmusnak a tanításban is hajszolásával, — mely téveszti szem elől a „keveset, de jól“ elvét — kibocsátják a féltanult emberek veszedelmes tömegét, a kik a keveset, de értelemmel tudó, egyszerű nép helyett adnak okoskodó, önálló megállapodott ítélet hozására a legcsekélyebb dolgokban sem képes tömeget, mely a lélektan és logika törvényei szerint minden tétében, egész életében magán hordozza az iskola ingadozó jellegét és melyet aztán vezetni hogy mit tesz, azt mi érezzük és tudjuk. Eltekintve ettől,

rapítására első házasságából származó gyermekeit képes volna megrövidíteni stb. Unokatestvért venni el, épen nem tekintetett természetellenes viszonynak (Alkinoos Od. 7, 54—66 szerint); testvérek közötti házasság azonban csak az istenek s a magánosan lakó Aiolos gyermekeinél jó elő. (Od. k, 1 kk.)

Az eddig elmondottakból láthatjuk, hogy habár az Ilias s Odyssea világ- s életnézete a házasságot illetőleg sem egészen egyezik meg a mai kultúra s műveltség-szülte felfogással: mindazáltal a mi annak erkölcsi oldalát illeti, bizonyos tekintetben egészen a keresztyén morál magaslatáig emelkedik.

Magát az érzéket is, mely a házasságnak a dolog természeténél fogva egyik eleme, nemesen, egyfelől ugyan minden álszemérem, — de másfelől a másik minden tulság nélkül kezeli a költő. Az ellenkezőt állítani, felületes ítélet. Homér a világ legártatlanabb költőinek egyike a szó idevaló értelmében.* Mert ha megfigyeljük jól ama helyeket, melyekben a költő talán az érzékiség felé látszik hajolni, azt találjuk, hogy az ilyenemű előadásoknál sohasem megy Homér túl azon, a mit az epikai cselekmény teljessége megkíván, mint szükséges kelléket. De meg az ily leírások szereplői vagy istenek (Zeus és Here II. 7, Ares és Aphrodite 8), vagy valamely isten vagy istennő (Aphrodite) ösztönző befolyása alatt álló emberek (II 7, 441 kk.), mi aztán egészen más színben tünteti fel a dolgot. Mert ha Homér ama hellén istenekről hív képet akart nyújtani: akkor azokat azon emberi szenvedélyekkel, szeszélyekkel stb. kellett fel-

tüntetnie, melyekkel az akkori hellén nép, az akkori ember, a maga naivságában ez istenségeket teremté a maga képére és hasonlatosságára, míg ma megfordítva, nekünk, embereknek kell magunkat az istenség képére s hasonlatosságára átalakítanunk: a tökéletességre — tőlünk telhetőleg — törekednünk. Ha pedig Homér költeményei cselekvényébe be nem hozta volna amaz isteneket: ellenkezésbe jött volna az akkori görög világ vallási s műveltségi nézeteivel, sőt istentelennek tartott volna.

Hol azonban az ember akarata szabad a külső (isteni) befolyástól: ott az érzelmek minden őszintesége mellett is erkölcsi tekintetben szeplőtlen érzületet s gondolkozásmódot találunk a költő alakjainál, ifjainál s leányainál (Od. 4, 296). Telemach oly ifju, kinek a költő a jellem férfiúi energiája mellett az érzület szűzi tisztaságát adta; ellentétben a Penelope kérőivel. Nausikaa (Od. 7, 286 kk. 244) valódi mintaképe a gyöngéden érző, tiszta erkölcsű, még a külsőségekre is vigyázó leánynak, szemben Kalypsó és Kirke istennőkkel.

Mint általában, úgy e tárgynál is áll az, hogy Homér Iliása s Odysseája a maguk nemesen gyermeteg felfogásával oly gyöngyei a hellén irodalomnak, melyek ma is a legalkalmasabbak a nagynak és szépnek érzésiben nevelni a képzetebb emberiség azon részét, kik — mint Hunfalvi megjegyzi — a természettől nemcsak józanságot kaptak átkul, hanem áldásul gyermeki elmét!

Bécs.

Kovács Emil.

* Naegelsbach: Die homerische Theologie.

nem jár helyes úton az, a ki a nép, egyáltalában az emberiség nevelését az erkölcsi rész mellőzésével akarja eszközölni. Ezt bizonyítja a lélektan, ennek alapján a paedagógia, ezt igazolja a tapasztalat. Elismerés illeti azt, a ki e tényt felismerve, ha illetékes helyen az iskolai törvények ehhez képest módosítására eredménynyel közbe nem léphet, magán úton, a tanítókat hívja fel ilyen irányu működésre.

Az elvet realizálni akarva, felmerült aztán a májusi értekezleten annak a gyakorlatban, kivitelben mimódon alkalmazása, — az a kérdés t. i. hogy népiskolákban erkölcsant tanítsunk-e, vagy erkölcsiségben neveljünk!? A t. értekezlet ez utóbbit fogadta el. Kifejeztem akkor óhajátomat egy alkalom iránt, a hol akkor is jelzett álláspontomat alaposabban, bővebben kifejthessem, megokolhassam. Szíves engedelmökkel e gyűlést használom ilyen alkalmul.

A mit akkor mondtam, ahoz most is ragaszkodom. Elemi iskolában — de még középiskolában is — abból a czélből, hogy jellemes, jó erkölcsű népet teremhessünk, *erkölcsant* tanítani czéltévesztett dolog, hanem igen gyakorlatilag nevelni tiszta erkölcsiségben. Kétfelől hozhatok erre bizonyítékot. Egyik az a lélektani tény, hogy — mert jó erkölcsű népet akarunk és nem az erkölcsantból beszélni tudó embereket — mint a jó erkölcs gyakorlatilag, azaz tettekben nyilvánul, a lelket is erre művelni nem könyvből lehet, nem elvont, nehézkes meghatározásaival az erkölcsant tételeinek, hanem gyakorlati módon példákkal, azoknak adásával és felmutatásával, mint tette azt az Idvezítő. A másik bizonyíték az a paedag. tapasztalat, mely figyelembe vévén a fejletlen elmét, megállapítja, hogy azoknak a tételeknek, elvont meghatározásoknak megértésére, melyek a leg-egyszerűbb modorban írónál is, természetüknél fogva nehézkesek, a gyermeki értelem nem képes s mert így van, nem is szereti tanulni. Fő azonban, mit szem elől téveszteni nem szabad, a czél. Ez pedig a gyakorlati kegyesség, a tettekben nyilvánuló jó erkölcs, mit könyvből nem tanítunk. Ezt én láttam és igazán szomoruan türtem, hogy mint nem önállóan működő vallásitanító, illető fentartó testület utasítása folytán, elemi és felső leányiskolában erkölcsant kellett tanítanom. Elmondom miért!

Harasztos.

Nagy István,
evang. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

Abriss einer Geschichte der evangelischen Kirche auf dem europäischen Festlande im neunzehnten Jahrhundert von Adolf Zahn Doctor der Theologie. 3-dik lényegesen javított kiadás. Stuttgart, 1893. 8. r. 291 l. (2. kiadás 1889.)

(Folytatás és vége.)

Külön szakaszból értesülünk a *francia ref. Svájc* theologiai és egyházi fejlődéséről. E század elhajlását az Isten ígétől megérzé *Genf* is, hol egykor az igazság trónolt, mint egy erődben, az egész ref. világra kihátván erőteljes gondolatai; a 18. századba benyult még a lángszellem hatása. Most, elhagyva a haldokló Kálvin végintelmét, az ultramontánizmus és radikálizmus nyujtanak egymásnak kezét s Európa országaiból futó szélső áramlatok telepednek le. Voltairetól Vogt Károlyig száll a gúny nyila a kijelentés ellen. De másfelől a hit-ébredés is hatalmasan nyilatkozott, legfénylőbb alakja

Merle D'Aubigné 1831—1872-ig újra világra fénylővé tette *Genf* nevét a hívők körében, a közönyösséget lehelő állami egyetem mellett államtól független theologiai intézetet teremtett szelleme („Oratoire“ theologiai szak), „Luther és Kálvin“ című 13 kötetes művével gyulasztott, különvált tiszta presbyteries egyházat gyűjtött; mellette ragyogott a másik nagy gondolkodó, *Vinet Sándor*, a lelkiismeret és egyházi önkormányzás új behonosítója, ki az állam és egyház, a tudomány és hitszabadság forrongó kérdését irányadólag, intézmény alakjában „a független“ szabad egyházakban testesítette meg; felkölté a hit áldozat erejét s a hit elnyomhatlan jogának formát adott. A hitetlen többség zsarnoksága ellen a hívő kisebbségeket csoportosította s érvényesítette az egyéniség kidomborodását. *Genfben* ma 28,000 protestáns mellett 22,000 katolikus fegyverkezik; az ultramontán izgatás zsákmányul reméli kapni Kálvin örökségét, de hatalmas szellemek munkálnak ellene s csak az evangéliumi hit romjain nyiland út diadalához . . . de a rémületes ellenerők közepett is a romok még nem állottak be.

Az utolsó rész a ref. *Hollandiával* foglalkozik. Mint mindenütt, úgy az oraniai ház uralma alatti részeken is, mutatkozott a hit-ernyedés, a század betegsége. Itt is ébredésnek kellett bekövetkezni, *Bilderdijk* költő (mh. 1831.) lantja volt a hajnali szózat s viharok között született meg, 1834-ben, a külön szakadás „Ker. ref. egyház“ czímen, mely 387 gyűlékezett 386 lelkészszel tartott össze az ősi hit szellemében s külön theologiai intézetet szervezett *Kampenben*; a második külön alakulás „Panaszlo egyház“ neve alatt a zsinati zsarnokság ellen, a hatalmas *Kuyper* vezérlete mellett (1886. óta), ez *Amsterdamban* alakított szabad ref. egyetemet. . . s az állami nyomás ellen a két elvált testvér 1892-ben egyesült „hollandi ref. egyház“ név alatt, 700 gyűlékezett és 500 lelkészt számlálva együtt. E mellett áll a történelmi, állami ref. egyház is 1347 gyűlékezettel, 1604 lelkészszel, élvezve a régi javadalmakat, de nem az alkotó szellemet, míg az elvált két ifjabb testvér ősei hitét védve, önerejére van utalva.

A theologia itt is pártokra szakadva irányköröket alkot, tudomány és lapirodalom terén és tanszékeken úzi csatáit egymás ellen. A német bölcselkedés szele fuvalmára *Heusde* (1804-től), majd *Hofstede de Groot* (1829-től) levének az új theologia alapítói, a régi kegyelem tana helyébe az emberiség eszméjét állítván. Az opologétikus irányt *Oosterzee* és *Doedes* képviselték. Az ethikai irány vezére *Chantepie de la Saussaye* lett, a tiszta református elv *Kuyper*. Ma általános a theologiai tanárok: modern, ethikus és hitvallásos vagy református irány között oszlanak meg. *Leydában*, hol a hittanulók száma 60, a modernnek vannak tulsulyban; *Utrechtben*, hol 130 hittanuló hallgat, az ethikus és ref. irány az uralkodó; *Gröningában* 43 hittanulóval, egy modernnel 3 ethikus irányu áll szemben. Szóval a század 3 irányzata: bal-, közép- és jobb oldal, különböző nevek alatt s eltérő árnyalatokat feltüntetve, küzd vagy a védelem, vagy a kibékülés, vagy a haladás lobogója alatt.

Az egyház ereje nem szunnyad, bel- és külmissziók mezején is mutatkozik, p. o. *Lindenhout* árvaházat alapított, melyben 700 szülőtlen gyermek nyer keresztyén nevelést. A gyarmatokban működő pogány misszió-társaságok 32 hitjáróval és 30 benszülőttől képzett lelkészszel hatnak, a bibliát 10 nyelven terjesztik.

Általában *Zahn* e műve tanulságos rajz és tükör, melyben századunk láthatja magát, de a világítás csüg-

gesztő (pessimistikus) rezgással veti halvány sugarait. A mű lehangoltságot kelt s a dicső remény est-alkony alakjában alig csillog. Van óriás fogyatkozás, elhomályosulás, igaz! de a tagadhatatlanul létező erőtünelemek elemei nem tüntetvék fel mindenütt, mint egy várható szebb fordulat előhírnökei. Sokkal borusabb századokat látott már történelmünk, minket hát nem rendít meg a vihar tombolása, sem a jeremiási romok látása. Mióta Collin Antal „De libertate cogitandi“ műve 1713-ban megjelent, a „szabad gondolkodás“ angol címén, szakadatlan rázkódásokat látunk a hittan terén, de a romboló művek ellen még nagyobb számmal irattak építő és védő művek s a „libertas credendi“ is fényes igazolásokban tört elő. Egy fő vívmány megvan: a zsarnokságot — akár Róma, akár az állam, akár a hitelenség, akár a hívőség, akár a zsinatok, akár egyesek részéről jó az — nem akarja hordani az emberi szellem, mert a keresztyénség és az ezen alapuló reformáció a szabadság gyermeke.

B. F.

Utasítás és Leczkeminták az írva-olvasás tanításához. Irta *Sütő József* türkevei tanító. Ára 50 kr.

A közelebbi napokban jelent meg e kis könyv. A nyomást s ízléses kiállítást a Hornyánszky V. nyomdája eszközölte.

A mű 32 lapon 52 leczkében tünteti fel azt az utat és módot, a melyen s a mely által, kellő szorgalom mellett bármelyik tanító rövid 3 hónap alatt megtaníthatja növendékeit, alig egy pár kivételével, helyesen szóttagolva, értelmesen olvasni. Szemléltetve, könnyebb-ről nehezebbre menve, mintegy játszva tanít. A betűket, előbb hajszávonalak nélkül, a legegyszerűbb módon alakítja, illetve alakíttatja a gyermekekkel. Először a magán- s azután a mássalhangzókat ismerteti meg. A legelső mássalhangzó megtanítása után olvastat; s csakhamar megtanítja a helyes szóttagolást ez egyszerű szabálylyal. „Egy magánhangzót mondunk, a másikra mindig csak egy borítót hagyunk.“ Ha a tanító ez 52 leczkemintát 52 nap alatt falitáblára írja s ugyanakkor növendékeivel palatáblákra iratja, kellően begyakorolja: a gondjaira bizott növendékek, a nélkül, hogy A, B, C-t, vagy fali olvasótáblákat láttak volna, helyesen szóttagolva, értelmesen s kevés idő múlva csaknem mindnyájan folyékonyan olvasnak.

Ennyi, mondhatom, ily sok az, mit e könyvecske ígér. Az ígélet azonban szép szó, s ha megadják, úgy jó. S nagyon valószínű, hogy igen sokan, ez igénytelen kis könyv átnézése után, azt fogják mondani, hogy szerző ígéréte nem több, mint pusztá szó. Én azonban, ki tapasztalásból ismerem e módszer előnyeit, a kis gyermekeket divatos A, B, C-vel s fali olvasótáblákkal kínzó módszer felett, határozottan állítom, hogy annak alkalmazása által, míg egyfelől úgy a tanító, mint a gyermek munkája megkönnyítettik, addig másfelől — a növendékek egyszerre s együtt haladván — nem történhetik meg, hogy míg pl. 80 gyermek közül 10—20 szépen olvas, addig a többi csak betűz; hanem egy-két nagyon gyenge kivételével, nem az év, hanem a fél év végén az egész osztály egyformán folyékonyan olvas.

Azt mondhatná azonban valaki, hogy e módszerrel egy-két tanító a legszebb sikert érheti el; de sokan, pl. a kevesebb ügyességgel bírók, eredménytelenül használnák azt. Így tehát az eddigi kipróbált módszer mellőzése nemcsak felesleges, de káros is lenne. Erre vonatkozólag szintén tapasztalásból mondhatom, hogy a felügyeletem alatt levő tanító urak közül azon, kevés tanítási ügyességgel bíró tanító, ki e módszert használta, fél év

végén több eredményt mutatott fel, mint más módszer mellett az, kinek képesítése s képessége is kitünő. Elannyira, hogy ez utóbbi is, saját bevallása szerint, már a legközelebb lefolyt iskolai évben e módszer szerint tanított, még pedig mindenek meglegedésére a legkitünőbb eredménnyel.

Epen azért e művecskét — mely szerző 30 évi szorgalmának gyümölcse s pusztán a tanító urak használatára, nem nyereségvágyból, hanem a nevelésügy fejlesztése, előmozdítása céljából iratott, — jó lelkiismerettel a legmelegebben ajánlom, különösebben a nt. iskolaszéki elnök urak jóakaratu figyelmébe. Erős a hitem, biztos a reményem, hogy ha kezébe adják e könyvecskét azon tanítónak, ki eddig az olvasás tanításában nem mutatott fel kielégítő eredményt: kevés idő múlva tapasztalni fogják e módszer előnyeit. S meggyőződésem szerint az a csekély összeg, mit e könyvecske megszerzésére fordítanak, sokszorosan térül meg nemcsak az ABC-re kiadandó pénz megtakarításával, hanem sokkal inkább az által, hogy a kis gyermekek, a leggyengébbek kivételével, mindnyájan a legrövidebb idő alatt megtanulnak írni, értelmesen és folyékonyan olvasni.

Turkeve.

Szabó Sándor,

ev. ref. lelkész.

Előfizetés egyházi beszédekre. Egy előfizetési felhívást vettünk, melyet annyival szívesebben ajánlunk olvasóink figyelmébe, mert azt debreczeni theologiai akadémiánknak egyik igen kitünő volt tanítványa adta ki, kinek általunk ismert kiváló képessége biztosítékul szolgál előttünk kiadandó beszédei jóságára nézve. A felhívás következő: Egyházi beszédeim egy kötetére ezennel előfizetést hirdetek. Nem tagadom: vérmes reményeket nem táplálhatok az eredmény iránt; mert nevem ösmeretlen s ezen felül még azon őszinte valómással is tartozom, hogy önállóan a lelkészi pályán mindössze három év óta működöm. Tudom, hogy nyilvánosság elé lépni ily esetben nehéz felelősséggel jár; de bátorít azon körülmény, hogy hallgatóim épen ezen kibocsátandó beszédeimet kiváló figyelemre látszanak méltatni. Gondolatmenetem egyszerű, mélyen filozofálni nem tudok, nem is akarok, a szív és elme szükségét mesterkéletlen kereselem. Sok jó, de nehezen használható prédikációink mellett olyanokkal kívánok szolgálni, melyek úgy a lelkész ajkain, mint esetleg a nép kezében is egyaránt építő hatásúak lehetnek. Munkám megjelenését nagy áldozat árán nem forszirozhatom, kérem azért legalább a megrendelést hozzám (Mező-Berény, Békésmegye) ez évi augusztus hó 10-ig beküldeni. Az előfizetési pénz beküldésére, ha a megrendelés megtörtént, a munka megjelenéséig — ez év szeptember 15-éig elvárok; további késedelem esetén utánvét mellett fogom azt az illetőknek megküldeni. Az egész mű mintegy 28 közönséges és alkalmi beszédet fog körülbelül 15 ivnyi terjedelemben tartalmazni, a megfelelő kiállításról Kner Izidor nyomdája Gyomán gondoskodik. Előfizetési ára egy fűzött példánynak 1 frt 50 kr.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Személyi hírek.** Főtiszt. *Kiss Áron* püspök úr — értesülésünk szerint — már elhagyta a matlárházai fürdőt is, s útban van hazafelé. Nehány látogatás tétele után f. hó 9—10. körül érkezik meg Debreczenbe. —

Dr. Bacsoni Lajos szerkesztő-társunk Bécsset, Linczet, Salzburgot, Münchent, Augsburgot, Ulmot, Stuttgartot, Heidelberget és Strassburgot följárva s az egyetemeken az előadásokat, vizsgákat lehetőleg mindenütt meghallgatva, mult hó 23-ikán Párisba érkezett, honnan f. hó elején indul Belgiumon s Németország északibb részein át itthonába.

— **Debreczeni egyházközség.** A debreczeni ev. ref. egyház felső leányiskolájában felállított vallás tanári tanári tanszékre kijelöltettek: Nagy Gyula debreczeni s. tanár, dr. Tüdős István minályi s. lelk. és Szép Lajos dunántúli rendes lelkész. A választás holnap, vasárnap leend.

— **Tompa Mihály emlékezete.** A gömői egyházmegye mult hó 30-án a nagy költő-pap, *Tompa Mihály* halálának 25-dik évfordulóján, diszes emlékünnepelet rendezett a hanvai templomban, majd a templom előtti téren, hol a költő egyszerű obeliszkkal jelzett sírhalmja van. Ugy a templomban, mint az Isten szabad ege alatt hatalmas beszédekben magasztalták Hanva egykori nagynevű lelkészének emlékezetét. Az ünnepélyen jelen voltak: Kun Bertalan püspök, Hámos főispán, Gömör-, Borsod- és Szabolcsvármegyék, a sárospataki, miskolci és rimaszombati főgymnasiunok küldöttei, a gömői papság stb. Önmagát tisztelte meg a gömői egyházmegye ez ünnepély megtartásával.

— **Tájékoztató a debreczeni ev. ref. theologiai és jogakadémiára nézve.** A beiratás ideje szeptember 1—8. A tanév szept. 9-én d. e. 9. órakor nyitattik meg ünnepélyes istentisztelettel és rektori beszéddel. Felvételtkor 2 frt 30 kr. beiratási díj fizetendő. A tandíj egész évre 24 frt. A hittanhallgatók közül azonban egész díjat egy sem fizet; fél tandíjat fizet a létszám $\frac{5}{6}$ része; negyed tandíjat a létszám $\frac{1}{6}$ része. A joghallgatók közül egész tandíjat a létszám $\frac{4}{6}$ része, fél tandíjat $\frac{1}{6}$ része, negyed tandíjat $\frac{1}{6}$ része. Az évi tandíj két részletben (szeptember és február elején) fizetendő be. A bentlakási díj egész évre 8 frt, melyből 6 frt az első, 2 frt a második félév kezdetén fizetendő. A tápintézet tagjai: a) ingyenesek, b) évi 20 frt pótdíjat, c) 40 frt pótdíjat, végre d) 70 frt egész díjat fizetők. Minden tápintézeti tag, az ingyenes is, terítéki eszközök használata czimén, egy évre 4 frtot fizet. Nem protestáns vallásúak vagy rendkívüli hallgatók csak 70 frt egész díj fizetése mellett vétethetnek fel. A tápintézetben az étkezés szept. 10-én kezdődik és foly a szorgalomszakok napjain június végéig. A javító és pótvizsgálatok szept. 4-én tartatnak; a jogi alap- és államvizsgák szept. 6-án; a theologiai alapvizsgák szept. 11-én; a tanítóképességi vizsgálatra aug. 28-án kell jelentkezni. A theologiai akadémia dékánja: Balogh Ferencz hittanár; a jogakadémia dékánja Dr. Bacsoni Lajos. Debreczen, 1893 aug. 2. Dr. Kovács Sándor, ez évi akad. igazgató.

— **Néhai Révész Bálint irodalmi hagyatékából** megjelent: *Ünnepi és évszaki egyházi beszédek.* Irta: néhai Révész Bálint. Sajtó alá rendezte és kiadta: *Csiky Lajos*, debreczeni ev. ref. theol. akadémiai tanár. IV-dik kötet. Debreczen, „Csokonai” nyomda s kiadó részv.-társaság nyomása. Ara 2 frt 25 kr. — Van ezen 20 ívre terjedő kötetben 2 adventet megelőző vasárnap, 4 adventi, 5 karácsonyi, 6 újévi, 3 téli, 3 farsangi, 4 bőjti, 2 tavaszi s 1 virágvasárnap előtti vasárnap, összesen 30 egyházi beszéd. A könyvet, mihelyt befűzik, ígérettem szerint f. hó 10-ig mindenestre, a megrendelőknak postára tétetem; a kötött példányok valamivel későbbben érkeznek az ilyeneket megrendeltek kezébe. *Mindazokkal, kik az első három kötetet megrendelték, de az ezen évben*

megjelenő IV—VI. kötetekre még mindeddig nem küldték be megrendeléseiket, tudatni óhajtom, hogy nekik ezen új köteteket kész vagyok az előfizetési 2—2 forint áron küldeni meg. Csiky Lajos.

— **Egy szép ajándék.** Baráth Imre, gávai ev. ref. lelkész úr a f.-szabolcsi. egyházmegyéből írja a következő sorokat: „Gávai lakos, *Nagybessenői Bessenyei Lászlóné* született Hegyessy Luiza asszony ó nagysága, saját költéségén ev. ref. egyházunk részére ifju Hónig Frigyes aradi harangöntőmesterrel egy 650 frt értékű szép harangot öntetett. A nagylelkű adományozó fogadja hódoló tiszteletünket és örök hálánkat!” — Imé, ujra itt áll tehát előttünk egy úrnő, telve az egyház iránti hő szerelemmel, ki fölöslegéből tud juttatni szép ajándékot az Ur oltárára. Vajha minél gyakrabban közölhetnénk ilyen fölemelő híreket egyházi életünk mezejéről!

— **A makóiak áldozatkészsége.** Zöld József resincai lelkész — mint lapunkat értesítik — egyháza javára segélygyűjtési körútra indult s július 23-ikán délelőtt a makói mindkét templomban tartott segélygyűjtésre felhívó egyházi beszédet. Makón július 28-áig 98 forint 59 kr. adomány gyűlt össze. A gyűjtés azonban eltávozása óta is folytatattik. Dicséri ez áldozatkészség úgy az ottani kiválóan érdemes két lelkész, mint az egyháztanács s általában a hívek áldozatkész hitbuzgóságát.

— **Értesítés.** Az eperjesi ág. evang. kerületi kollégiumi jogakadémián az 1893—94. tanévre a beiratások f. évi szeptember 1-től 9-ig ezközlendők; az előadások pedig szeptember 11-ikén veszik kezdetüket (A vizsgálatok szeptember 1-től 15-ig tartanak.) Jegyzet. A jogakadémiai hallgatók vallásfelekezeti különbség nélkül részesülhetnek a kollégium kebelében fennálló konviktus kedvezményeiben; (az erre nézve megállapított félévi díjak a következők; ebéd és vacsoráért 31 frt, ebédért 19 frt), az erre érdemesek igényt tarthatnak a kollégium által évenként kiosztatni szokott több és tekintélyes összegű ösztöndíjakra; valamint a szegényebb sorsúak a jelentékeny alaptőkével rendelkező „Jogász segély-egylet” támogatására számíthatnak. Megjegyeztetik végül, miszerint úgy a jogakadémiai ifjúsági, mint a kollégiumi nagy könyvtár a hallgatók rendelkezésére fog állani. Mindennemű felvilágosításokkal szívesen szolgál Eperjes, 1893. május havában, az eperjesi ág. ev. ker. kollégiumi jogakadémia igazgatója.

— **Magyar egyházi ügy Amerikában.** Good Jakob, hittudor, readingi ref. lelkész Pennsylvania államban, tudós szerzője „A református egyház eredete Németországban” (1888. 8. r. 507 l.) egyháztörténelmi jeles műnek. Ő küldte az érdekes tudósítást, hogy az amerikai „Német Református Egyház” országos zsinatja kinevezett 3 évre egy bizottságot, melynek épen Good úr is tagja, hogy az európai szárazföldi reform. egyházakkal összeköttetésbe jöjjön; már a „Német ref. szövetség”, a „Hannoverai ref. zsinat”, a „Helvét evangelizáló társaság” (Genf) megígérték támogatásukat. Most a bizottság a „magyar ref. egyházzal” kívánna érintkezésbe jönni, mert a mi híveink érdeke is kívánja ezt; ugyanis az amerikai ref. egyház belmissiót alapított a béköltöző magyarok lelki gondozására, már két magyar lelkészt tart számukra. Minthogy a bevándorlás növekszik s máris 16 ponton van alakulóban ref. gyülekezetecske, úgy hogy két új missióbeli magyar lelkészi állomás szervezésének kell elibe nézni, ez is sürgeti őket, hogy az anya magyar egyházzal érintkezésbe jöjjenek; valóban a mi híveinkért fáradoznak és áldoznak tengerentúli testvéreink. Ilő, sőt kötelesség segélyökre lenni s a kért összeköttetésért nyújtott testvérkezelt elfogadni. Ők alapítottak egy *kikötői missiót*

is Uj-Yorkban, hogy az az érkező magyarokat nyájasan fogadja és oly helyekre ajánlja és vezérelje, a hol van már ref. lelkész, ki segélyekre lehet. Ha ifjak mennének hittari folyamra, lelkészszé képeztetésre, ha tovább is nő a magyar bevándorlás, szükségök leend két magyar ifjura, kiket ők képeztetnének; ilyeneket is ajánlani tudhatnánk. Rendelkezésökre áll az 1869-ben alapult *Ursinus Kollégium* (Collegevilleben, Pennsylvaniában), hol a theológusok hű és tiszta ref. hitelvek szerint képeztetnek. Imé a főbb körülmények, mik követelik, hogy az amerikai bizottság bennünk is támogatót találjon. Ft. Szász Károly, Szabó Aladár, Csiky Lajos, Balogh Ferencz hozattak javaslatba az amerikai bizottság előtt, hogy először egyházunk eme tagjaihoz forduljanak, a további összeköttetés szála keresésére. Ft. Szász Károly püspök úr, mint konventi vezértag, felemlheti szavát az Amerikába költözött magyar hitfelek ottani lelki gondozása tárgyában s a már készen működő buzgó egyházat részünkről is keresztyénileg buzdíthatja, a konvent részéről is. Amerikában a rólunk való közvélemény egy tolmácsa így nyilatkozik: Vajha a nagy és tehetős magyar ref. egyház megmozdulna, a szunnyadó óriás felébredne, sokat tehetne keleti Európában is az Ur Krisztus részére hódításban! (B. F.)

— **Halálozás.** Nagy Péter geszti ev. ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbíró élete 67-ik, boldog házassága és lelkészkedése 40-ik évében f. év aug. 1-ső napján d. u. 6 órakor hosszas szenvedés után elhunyt, s 3-án d. u. 3 órakor a geszti sirkertben eltemettetett. — Ezt a hirt közli velünk egy gyászlap. A legélelkebb részvétellel veszi és adja tudomásul e halálesetet Lapunk egyházi jellegű szerkesztője, mert ő az elhunytban egykori princípálisát gyászolja. Az elhunytól igyekszünk nekrológot szerezni. Adjon vigasztalást a bánatos családnak a nagy Isten, s az eltávozott hű ember porai fölött lengjen áldó emlékezet!

Szerkesztői üzenetek.

R. K. K—a. Leveledet s a Sz. úrét egyszerre kaptam kedden reggel. Ugyanazon napon a déli vonattal már elment levelem B.-be. Valeat, quantum valere potest. — **G. K. N—a.** Köszönettel vettük a nagyon érdekes cikket. Jövő héten kiadjuk. — **I. E. M.—ny.** Mi most kaptuk csak az előfizetési felhívást. A legnagyobb készséggel azonnal közöljük.

TARTALOM-JEGYZÉK: A debreczeni főiskoláról. Zsigmond Sándor. — **Tárcza:** A kathólikus népek jövője. Dr. Bartha Béla jogtanár. — A házasság — Homénnál. Kovács Emil. — **Tanúgy:** Néhány szó a nőnevelés érdekében. Benő János. — **Erkölcstan-é** vagy erkölcsi nevelés? Nagy István, ev. ref. lelkész. — **Irodalom.** — **Külföldi ék.** — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat

a bihari egyházmegyében levő *pelbárthidai* ev. ref. lelkészi állomásra.

Évi javadalom: föld, párbér, készpénz, szolgálmányok és palástdíjban, egyházmegyei hivatalos becslés szerint, 622 frt 02 kr. s így e lelkészi állomás 3-ad osztályu. Az állomás az esperesi beleegyezés kinyerése után azonnal elfoglalandó. Az elválasztott lelkész a bihari ev. ref. egyházmegye lelkészi gyámintézetének, a gyámoldai szabályok értelmében jogos és kötelezett tagja.

Kellően felszerelt pályázati kérvények f. évi aug. hó 27-éig a bihari ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalához Nagy-Kerekibe küldendők.

Debreczen, 1893. aug. 2.

KISS ÁRON

püspök.

Pályázati hirdetés.

A *debreczeni* ev. ref. egyház felsőbb leányiskolájánál rendszeresített természettudományi tanszékre ezennel pályázat hirdettetik. A tanszékkel járó javadalom: nyolczszáz frtos évi fizetés és kétszáz frt évi lakpénz. A kötelezett heti óraszám husznál többre nem emelkedhetik. A tanszék f. évi szept. 1-én foglalandó el. Pályázhatnak középiskolai tanításra képesített ev. ref. vallású egyének, kik kellően felszerelt pályázati kérvényeiket f. évi augusztus 20-án délután öt óráig Kiss Albert lelkész, igazgatótanácsi elnökhöz küldjék el, vagy adják be.

Debreczen, 1893. jul. 23-án tartott presbyteri közgyűlésből.

Kiss Albert,

h. lelkészelnök.

Simonffy Imre,

királyi tanácsos, főgondnok.

Somogyi Pál,

főjegyző.

Pályázat

a *hajdu-böszörményi* hat oszt. ev. ref. gymnasiumnál üresedésben levő két tanszékre, u. m. 1., a *magyar-latin nyelv és irodalom* és 2., a *történelem, latin nyelv és irodalom* tanszékeire.

Javadalom évi 1000 frt o. é. (2000 korona) és 5 évenként 50 frt o. é. (100 korona) korpótlék négy izben.

A megválasztott tanár, — ha oklevele van, — egy évi sikeres próbaidő, — ha pedig oklevele nincs, a törvényben meghatározott határidő alatt megszerzendő oklevél bemutatása után fog állandósíttatni, s a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanári nyug- és gyámintézetnek jogos és kötelezett tagja leend.

A megválasztott tanár az itt megjelölt fő-tárgyakon kívül más rokon-tárgyat is köteles tanítani heti 23 óra számig.

A kellőleg felszerelt pályázati kérvények f. é. augusztus 19. napjáig küldendők be alul-írotthoz.

Hajdu-Böszörmény, 1893. július 30.

Ifj. Sívágó Gábor,

főgondnok-elnök.

Pályázat.

A *karczagi* ev. ref. gymnasiumnál az 1893—94-iki tanévre betöltendő egy tanári állomás: egy német-latin (esetleg magyar-német) tanszék. Ezen állomással ez idő szerinti, ha okleveles tanár választatik, 1000 frt törzsfizetés s 200 frt lakáspénz, ha pedig képesítéssel nem bíró helyettes tanár alkalmaztatik, 800 frt fizetés jár.

A fizetést évnegyedenként egyenlő részletben az egyházi pénztár előre szolgáltatja ki.

A megválasztott tanár állomását 1893. szept. 1-én köteles elfoglalni.

Pályázhatnak protestáns vallású tanárok és tanárjelöltek. A megválasztott rendes tanár egy évi próbaidő után véglegesítették, s kötelezett tagja a tiszántuli ev. ref. tanári nyugdíjintézetnek; a helyettes tanárul alkalmazott oklevele megszerzése után választatik meg rendes tanárrá.

A pályázók folyamodványukat, életkoruk, tanulmányaik, s a véderőhöz való viszonyukra vonatkozó okmányaik kíséretében f. évi aug. hó 15-ig a karczagi ev. ref. gymnasiumi igazgató tanács elnökéhez küldjék be.

Karczag, 1893. július 30.

Hajnal Elek,

1—2

ref. lelkész és gym. ig. tan. elnök.

Pályázat.

A *h-hadházi* ev. ref. egyház pályázatot hirdet két tanítói állomásra.

1. Egy káplán-tanítóságra, melynek javadalmazása: a) 150 frt, b) 50 köből rozs helyett 300 frt, c) mintegy 7 hold föld használatára helyett 100 frt, d) két öl kemény tüzifa e) 50 frt lakbér, esetleg lakás. Együtt — a két öl fán kívül — 600 frt.

Kötelessége a fiúiskola II-dik osztályának vezetése, továbbá urvacsora-osztáskor a lelkész mellett való segédkezés, az-ugynevezett-canonikus órákon s egyébkor is lelkész akadályoztatása esetén az isteni tisztelet, általában a lelkészi funkciók végzése, melyért külön 100 frt tiszteletdíjban részesül.

Ez állomásra csak kápláni vizsgát tett s tanítói oklevéllel bíró, esetleg annak egy év alatt megszerzésére kötelezendő egyének pályázhatnak.

2. Egy ujonnan felállított tanítói állomásra, melynek javadalmazása: a) 400 frt törzsfizetés b) öt évenként két ízben 50—50 frt korpótlék. c) 50 frt lakbér.

Az ezen állomásra megválasztott tanító — ha működésével az egyház megalégedését kiérdemli — üresedés esetén a régibb tanítói állomásokhoz kötött, fentebb 1. alatt közölt fizetésre léptetik elő.

Kötelessége a III-ik fiuosztály vezetése.

Fentartja egyháztanács a jogát, hogy mindkét megválasztandó tanítót esetleg más osztályokba áthelyezhesse.

Mindkét állomás ez év szept. hó 1-én foglalandó el. A végleges megerősítés egy évi sikeres működéstől feltételeztetik.

A keresztlevéllel, képesítési oklevéllel és eddigi működésről szóló bizonyítványokkal felszerelt pályázatok augusztus 15-ig az ev. ref. lelkészi hivatalhoz küldendők be.

H.-Hadház, 1893. július 27.

Szabó Lajos,

lelkész.

2—2

Simon Károly,

egyh. jegyző

Pályázat rajztanári állomásra.

A *szászvárosi* ev. ref. Kún-kollegium főgymnáziumában a *rajztanári* rendes tanszékre, melylyel a rajzon kívül a gymnasium alsóbb osztályaiban a számtan tanítása van egybekötve s melyet az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése választás útján fog betölteni, ezennel pályázat hirdettetik.

E tanszékkel a következő javadalmazás jár: készpénz fizetés 1000 (egyezer) frt, havi előleges részletekben, 200 (kétszáz) frt szálláspénz, vagy szállás természetben és 100 frt ötöd-éves pótlék három ízben.

A megválasztott tanár az erdélyrészi ev. ref. tanárok özvegy-árvái gyámintézetének kötelezett tagja s állását f. évi október 1-én elfoglalni tartozik.

Csak ev. ref. vallásuak pályázhatnak.

Pályázni kívánók kellően felszerelt kérvényeket, melyben a vallás, életkor, tanári képesség, családi állapot és katonai szolgálati viszony okmányokkal kitüntetendő, f. évi aug. hó 20-ig az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsához Kolozsvárra nyujtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsától.

Kolozsvárt, 1893. július 20.

Elnök helyett:

Domokos Antal,

ig. tanácsos.

2—2

Parádi Kálmán,

tanügyi előadó.